

VARIA

ROMAN EDMUND SIODA¹

ul. Złotych Piasków 1 m. 51, 02-759 Warszawa
Polska - Poland

ANTONI LUDWIK SIODA (1845–1903) – POLSKI NAUCZYCIEL GIMNAZJALNY PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH

Antoni Ludwik Sioda urodził się 20 listopada 1845 r. w Zakrzewie, na ziemi złotowskiej, na Pomorzu Zachodnim, jako trzecie dziecko i pierwszy syn Michała Siody (1815–1891) i Magdaleny z d. Żak vel Żakowskiej (1813–1887). Michał Sioda gospodarzył na własnej ziemi (około 30 ha) i był sołtysem Zakrzewa (1872).

Zakrzewo było dużą wsią, posiadającą murowany kościół katolicki pod wezwaniem św. Marii Magdaleny, wybudowany w 1839 r. i konsekrowany w 1841 r. Pierwsza wzmianka historyczna o Zakrzewie pochodzi z 1453 r. Według spisu z 1885 r., w Zakrzewie było 160 domów, 195 „dymów” oraz 1031 mieszkańców, w tym 815 katolików, zarówno Polaków, jak i Niemców, 206 ewangelików oraz 10 osób obrządku hebrajskiego. Wieś dzieliła się na 3 części: w jednej mieszkali Polacy, w drugiej – Niemcy katolicy, a w trzeciej – Niemcy luteranie. W starszym zapisie (typografia Goldbecka) z 1789 r. Zakrzewo jest zapisane jako wieś szlachecka o 82 „dymach”. Zakrzewo posiadało urząd pocztowy, 2-klasową szkołę i pomieszczenia szpitalne.

Michał Sioda posłał swojego syna Antoniego Ludwika do Królewskiego Katolickiego Gimnazjum w Chojnicach, na Pomorzu, które znajdowało się w murach dawnego kolegium jezuickiego, położonego obok pięknego barokowego kościoła oo. Jezuitów. Język polski w Gimnazjum w Chojnicach wykładał zasłużony polski nauczyciel – prof. Antoni Łowiński. Uczeń Antoni Sioda uzyskał w dwu ostatnich latach nauki w gimnazjum, tzw. sekundzie i primie, wsparcie finansowe od polskiego Towarzystwa Pomocy

¹ Dr hab. ur. 1937 w Poznaniu. Wnuk Antoniego Ludwika Siody.

Naukowej dla Ubogiej Młodzieży Prus Zachodnich. Towarzystwo to finansowo wspomagał polscy ziemianie, a młodzi kandydaci na stypendystów byli opiniowani przez polskich proboszczów w parafiach, którzy działali również jako lokalni „kasjerzy” Towarzystwa Pomocy Naukowej. Towarzystwo miało swoją siedzibę w Katolickim Królewskim Gimnazjum w Chełmnie nad Wisłą, a jego sekretarzem był tamtejszy profesor Stanisław Węclewski. W gimnazjum w Chojnicach Antoni Ludwik Sioda uczył się w latach 1858–1866. Świadectwo dojrzałości z dobrymi wynikami uzyskał tamże 16 lipca 1866 r.

Polonista gimnazjum w Chojnicach prof. Antoni Łowiński poparł zamiar abiturienta Antoniego Ludwika Siody studiowania sławistyki na Uniwersytecie we Wrocławiu, jedynym uniwersytecie w byłym zaborze pruskim, gdzie filologia słowiańska była nauczana, a odpowiednie wykłady prowadził Polak prof. Wojciech Cybulski (1808–1867). Antoni Sioda napisał 27 września 1866 r. podanie do Towarzystwa Pomocy Naukowej z siedzibą w Chełmnie, prosząc o wsparcie finansowe, ponieważ, jak pisał w swoim podaniu:

[...] zamyślam studiować filologię we Wrocławiu. Zawód ten obrałem sobie, gdyż myślę być do niego powołanym, a potem i w nadziei, że właśnie w tym zawodzie najwięcej będę w stanie działać dla sprawy narodowej.

W rezultacie swoich starań abiturient uzyskał to stypendium i dokonał immatrykulacji na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego 7 listopada 1866 r. Warunkiem otrzymywania kolejnych rat stypendium było przysyłanie na ręce sekretarza Towarzystwa w Chełmnie prof. Stanisława Węclewskiego co semestr własnoręcznie napisanych wypracowań w języku polskim na wybrane przez siebie tematy związane z przerabianym materiałem na studiach.

Antoni Sioda studiował na Wydziale Filologicznym we Wrocławiu pełne cztery semestry (2 lata) i 15 listopada 1868 r. uzyskał formalne świadectwo ich ukończenia. Studia te obejmowały 26 przedmiotów, w tym języki klasyczne, historię, archeologię i literatury starożytnej Grecji i Rzymu, objaśnienia najstarszych czeskich śpiewów, gramatykę porównawczą indogermańskich języków, psychologię i logikę.

Prof. Cybulski był autorem wielu książek, głównie o polskiej literaturze romantycznej oraz kuratorem działającego we Wrocławiu Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego. Studiował on od 1828 r. na Uniwersytecie Berlińskim historię i filologię, gdzie znalazł się pod wpływem filozofii G.W.F. Hegla. Ukończył studia w 1836 r., obronił i ogłosił doktorat w 1838 r. na temat „De bello civili Sullano”, a habilitację obronił w 1841 r. na podstawie rozprawy pt. „O pochodzeniu, rozwijaniu się i podziale języków słowiańskich”, aby następnie wykładać jako docent od 1842 r. na tymże Uni-

wersytecie. Uznawany jest za założyciela kierunku sławistyki. Był patriotą i jako student przerwał studia w Berlinie, aby wziąć udział w Powstaniu Listopadowym. Przypuszczalnie ze względu na swoją działalność patriotyczną, także w okresie Wiosny Ludów, ostatecznie przeniósł się w 1860 r. do Wrocławia, gdzie objął Katedrę Literatury Słowiańskiej.

Antoni Sioda mógł być słuchaczem wykładów prof. Cybulskiego, który mu zapewne bardzo imponował swoją wiedzą i postawą patriotyczną. Został także członkiem Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego we Wrocławiu. W okresie studiów do Towarzystwa Pomocy Naukowej w Chełmnie wysyłał co semestr własne opracowania, których tematyka dotyczyła studiowanej literatury antycznej i polskiej. Były to wielostronicowe prace w języku polskim, starannie pisane odręcznie na prawej połowie strony cienkim piórkiem. Prace oceniali prof. Węclewski lub prof. Andrzejewski w Gimnazjum w Chełmie.

Niestety, prof. Cybulski zmarł nagle w lutym 1867 r. i Królewski Uniwersytet we Wrocławiu przez 3 semestry nie wyznaczył jego następcy. W tej złożonej sytuacji student Antoni Sioda zwrócił się w październiku 1868 r. do Towarzystwa Pomocy Naukowej w Chełmnie z prośbą o zgodę na kontynuowanie studiów na Uniwersytecie w Berlinie i podwyższenie stypendium, co było konieczne przy planowanej zmianie. Pozwolenie uzyskał i natychmiast przeniósł się na Uniwersytet do Berlina. Jednak tam także nie było w tym okresie sławistyki, dlatego student Antoni Sioda poszedł w ślady prof. Wojciecha Cybulskiego i kontynuował studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Berlińskiego, gdzie słuchał wykładów z kultury, historii i języków starożytnej Grecji i Rzymu oraz z historii filozofii. Zamieszkał w dzielnicy niezbyt odległej od Uniwersytetu. W korespondencji z prof. Węclewskim w Chełmnie podawał adresy zwrotne w Berlinie przy ulicach Gipsstrasse, Marienstrasse oraz Tieckstrasse.

Tymczasem w lipcu 1868 r. Katedrę Języków i Literatury Słowiańskiej na Uniwersytecie Wrocławskim objął tamtejszy wychowanek, Polak, prof. Władysław Nehring (1830–1909), który rozpoczął swoje wykłady w listopadzie 1868 r., już po wyjeździe Antoniego Siody do Berlina. Wykłady te prowadził do października 1907 r., czyli do emerytury. Prof. Nehring po uzyskaniu doktoratu we Wrocławiu w 1856 r. i zdaniu egzaminu nauczycielskiego był nauczycielem w Gimnazjum w Trzemesznie, a następnie w Gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu.

Pod koniec 1869 r. Antoni Ludwik Sioda opuścił Berlin i powrócił do rodzinnego Zakrzewa, skąd w październiku 1869 r. wysłał do prof. Węclewskiego ostatnie opracowanie pt. „O teraźniejszym stanowisku kwestii Homeryckiej”. Jest ono ważne, gdyż tematycznie łączy się z łacińskim artykułem pt. *De Pisistratri cura Homericæ*, który Antoni Sioda wydał już w Wał-

czu w 1875 r., jako profesor tamtejszego gimnazjum, w rocznikach gimnazjalnych. Pod koniec 1869 r. Antoni Ludwik Sioda podjął pracę zarobkową jako nauczyciel domowy u p. Hejnockiego na Mazowszu. Stamtąd w sierpniu 1870 r. zgłosił się listownie do krajowej komisji w Berlinie, aby zdać egzamin nauczycielski „pro facultate docendi”. Do Berlina udał się pod koniec listopada 1870 r. w celu przygotowania się do egzaminu krajowego, który umożliwiał podjęcie pracy w charakterze nauczyciela gimnazjalnego. W Berlinie korzystał z tamtejszych bogato wyposażonych bibliotek oraz wysłuchał wykładów jako wolny słuchacz. W marcu 1871 r. uzyskał od krajowej komisji dwa tematy do opracowania: jeden dotyczył poezji Homera, a drugi – filozofii Spinozy. Odpowiednie prace przedłożył w sierpniu 1871 r. Zostały one pozytywnie przyjęte w listopadzie tegoż roku przez komisję. Egzamin końcowy zdał w Berlinie w kwietniu 1872 r. w zakresie greki, łaciny i historii z prawem nauczania do „sekundy niższej włącznie”. W okresie samodzielnych studiów w bibliotekach w Berlinie skarżył się na chorobę oczu, w związku z czym musiał te studia okresowo przerywać.

W czasie studiów we Wrocławiu i Berlinie Antoni Sioda napisał sześć wypracowań, które przesłał do prof. Stanisława Węclewskiego, sekretarza Towarzystwa Pomocy Naukowej dla Prus Zachodnich w Chełmnie. Prace te są przechowywane jako rękopisy w Archiwum Państwowym w Toruniu.

Natychmiast po zdaniu egzaminu krajowego wystąpił do Gimnazjum w Chełmnie z prośbą o umożliwienie mu odbycia rocznej praktyki nauczycielskiej. Uzyskał zgodę. Początkowo od maja do września 1872 r. odbywał praktykę w Gimnazjum w Chojnicach, następnie do września 1873 r. w Gimnazjum w Chełmnie. Dnia 1 października 1873 r. Antoni Sioda został zatrudniony w Gimnazjum w Wąlczu jako „komisaryczny nauczyciel pomocniczy”, a od 1 stycznia 1875 r. – jako nauczyciel. Nauczał 22 godziny tygodniowo: 6 godz. greki, 9 godz. łaciny, 3 godz. historii i geografii, 2 godz. języka niemieckiego i 2 godz. języka polskiego. Język polski był przedmiotem dodatkowym dla uczniów o polskim pochodzeniu oraz dla tych uczniów o pochodzeniu niemieckim, którzy wyrazili chęć uczenia się. W Gimnazjum w Wąlczu, które miało polskiego dyrektora prof. Antoniego Łowińskiego, działała wśród młodzieży polskiej tajna organizacja filomacka „Ul”. Prof. Sioda, jako młody polonista i uczeń prof. Wojciecha Cybulskiego, mógł sprzyjać tej działalności.

Dnia 1 października 1886 r. Antoni Sioda został przeniesiony do Gimnazjum w Celle, koło Hanoweru, gdzie w roku szkolnym 1890/1891 został awansowany do stopnia starszego nauczyciela. Nauczał tam do września 1892 r. W Celle prof. Antoni Sioda ożenił się 5 maja 1888 r. z Zofią z d. Zborowską (ur. 1869 r.), pochodzącą z polskiej wielkopolsko-kujawskiej rodziny. Ojciec i dziadek Zofii Zborowskiej byli sędziami, natomiast matka

i babka pochodziły z rodzin inteligencko-ziemiańskich. W Celle urodziło się dwu pierwszych synów: Zygmunt Konstanty (1889 r.) i Leon Michał (1891 r.). Tutaj prof. Antoni Sioda również nauczał 22 godziny lekcyjne tygodniowo, podobnie jak w Wałczu, z tym że poprzednie 2 godz. tygodniowo języka polskiego zostały zastąpione innymi przedmiotami.

1 października 1892 r. prof. Antoni Sioda został przeniesiony do Gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu i uczył tam do 15 listopada 1902 r. Nauczał 22 godziny tygodniowo: 7 godz. języka łacińskiego, 6 godz. greki, 4 godz. historii i geografii, 1 godz. opowiadań historycznych i 4 godz. języka polskiego. W trakcie pobytu w Poznaniu urodziło się jeszcze dwu synów: Marian (1896 r.) i Władysław Roman Wiktor (1902 r.). Profesor zmarł 20 lutego 1903 r. w Poznaniu. Jego pogrzeb stał się manifestacją patriotyczną. Uczestniczyło w nim 40 polskich księży oraz liczna młodzież gimnazjalna na wszystkich roczników.

Pozostawił po sobie opublikowaną w rocznikach gimnazjum w Wałczu pracę łacińską pt. *De Pisistrati cura Homericæ* (1875 r.) oraz podręcznik łaciny, opublikowany w języku niemieckim w Wałczu w 1884 r. (*Kurzgefasste lateinische Formenlehre für die alten Klassen höherer Lehranstalten*, wyd. Ziebarth, Deutsch-Krone, 1884 r.), który zaginął, ale został dostrzeżony na podstawie niemieckich leksykonów bibliograficznych z lat 80. XIX wieku (Heinsius i Kayfe).

*

Serdecznie dziękuję Pani Profesor dr hab. Krystynie Bartol z UAM w Poznaniu za zainteresowanie powyższą tematyką i cenną pomoc oraz Archiwum Miejskiemu w Toruniu za udostępnienie materiałów Towarzystwa Pomocy Naukowej w Chełmnie.

LITERATURA

- „Jahresbericht über das Königliche Katholische Gymnasium, Deutsch-Crone”, F. Garms, Wałcz 1873–1878.
- „Jahresbericht über das Königliche Gymnasium”, Celle 1887–1893.
- „Jahresbericht des Königlichen Marien-Gymnasiums zu Posen”, Poznań 1901.
- Heinsius Allgemeines Deutsches Bücher*, 1880–1884.
- Kayfer's Bücher Lexicon*, t. 24, 1883–1886.
- Achremowicz E., Żabski T., *Towarzystwo Literacko-Słowiańskie we Wrocławiu, 1836–1886*, Ossolineum, Wrocław 1973.
- Bąk L., *Dzieje szkoły średniej w Wałczu. Od kolegium jezuickiego do liceum ogólnokształcącego (1665–1995)*, Liceum Ogólnokształcące im. Kazimierza Wielkiego w Wałczu, Wałcz 1998.

- Friedrich Goldbeck Johann (1748–1812), *Volständige Topographie des Königsreichs Preussen*, Königsberg–Leipzig, Kanter, 1789. Pozycja zacytowana na podstawie katalogu Biblioteki Państwowej w Berlinie.
- Łukowski G. (red.), *Szkoła św. Marii Magdaleny w Poznaniu 1302–2002*, Liceum św. Marii Magdaleny, Poznań 2002.
- Sioda A., *De Pisistrati cura Homericæ*, „Jahresbericht Königliche Katholische Gymnasium in Deutsch-Krone in dem Schuljahre 1874–1875”, Deutsch-Krone, F. Garms, Wałcz 1875.
- Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, Suplement II, pod red. Z. Nowaka, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk 2002, s. 248-249.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chlebowski, Warszawa 1895.